

CINSTIREA MEMORIEI ÎNAINȚAȘILOR. MONUMENTUL LUI EMANUIL UNGUREANU DIN TIMIȘOARA

VIRGIL GRĂDINARU

Printre figurile reprezentative ale românilor din Banat se numără și Emanuil Ungureanu care, alături de Alexandru Mocioni, Vincentiu Babeș, Coriolan Brediceanu, a fost unul dintre luptătorii neobosiți pentru emanciparea culturală, economică și politică a poporului român din monarhia austro-ungară. Născut în anul 1845 dintr-o familie de țărani¹, a trăit într-o epocă dominată de puternice contradicții naționale, epocă în care poporul român din Banat se afla într-o stare de inferioritate economică, socială și culturală față de celelalte naționalități². Influențat de luminismul german, el vedea ridicarea poporului român din situația grea în care se afla prin culturalizarea maselor³, un rol deosebit revenindu-i școlii, care „...este izvorul din care izvoresc și se răspîndesc cele mai constante și mai puternice raze de cultură și lumină pentru poporul de rînd...”⁴. Analizînd situația culturii naționale a românilor din Ungaria la începutul secolului nostru aflată „într-o strîmtoare de apărare”⁵, el preconiza două direcții în care trebuia să se acționeze pentru dezvoltarea și întărirea ei: 1. cultivarea limbii și literaturii române, precum și a datinilor, tradițiilor și aspirațiilor naționale ale românilor din monarhia austro-ungară, pînă cînd „mîndria și conștiința națională se va fi trezit deplin”⁶ și 2. emanciparea culturii române de sub influența culturilor străine.⁷

Pentru a realiza acest program cultural, Emanuil Ungureanu a înființat și organizat în Banat numeroase filiale ale „ASTREI”, a sprijinit material înființarea de școli și internate pentru elevii români⁸, a contribuit la ajutorarea societăților culturale românești din Ungaria⁹, iar după Unirea cea Mare a întemeiat 96 de filiale ale „Casei de educație națională” ce aveau ca scop răspîndirea culturii în satele bănățene¹⁰. A creat numeroase fundațiuni culturale¹¹, cea mai reprezentativă fiind cea creată în 1912 (și care îi poartă numele), prin care a urmărit să sprijine material școlile și instituțiile culturale românești¹².

Sprijinirea presei a constituit un capitol important al activității politice a Partidului Național Român. Pentru

realizarea acestui scop au fost mobilizați toți intelectualii din Banat, printre ei numărîndu-se și Emanuil Ungureanu¹³. În 1893 s-a luat hotărîrea să se înființeze două ziare românești la Timișoara, ce urmau să apară sub numele „Dreptatea” și „Foaia de duminică”¹⁴. În apelul lansat intelectualității românești de către comitetul de acțiune¹⁵, se arăta: „Este un adevăr recunoscut de toată lumea română, că astăzi viitorul neamului nostru numai prin cultură națională generală se poate asigura, tot așa de recunoscut adevăr e că cultura poporului numai prin școală elementară, fără o lectură zilnică, nu se poate ridica nici răspîndi, iară lectura zilnică numai din cărți bune dar mai ales virtuos din ziare bine scrise și corespunzătoare trebuințelor poporului se poate procura”¹⁶.

Cele două ziare și-au început apariția în anul 1894, dar, din cauza lipsei de fonduri, precum și a numeroaselor procese intentate de autoritățile maghiare, în 1897 au fost nevoite să-și înceteze activitatea.¹⁷

Pentru a impulsiona economia românească din Banat, Emanuil Ungureanu a ținut numeroase conferințe la sate, îndemnînd populația să se ocupe și de industrie și comerț, aceste activități fiind determinante pentru emanciparea economică a unui popor¹⁸ — premisă importantă pentru realizarea unității statale și dezvoltarea culturii. Tot în planul activității economice se înscriu și înființarea băncii „Timișana”, în 1895, ce avea drept scop acordarea de credite financiare țăranimii române și micilor meseriași de la orașe¹⁹, urmată de înființarea băncii „Lipovana”²⁰ și a instituției financiare „Protectorul” ce urma să pună la dispoziția comercianților și meseriașilor români capitalul necesar pentru înființarea de prăvălii și ateliere.²¹

Ca o recunoaștere a meritelor sale și a activității desfășurate pe tărîm cultural, economic și politic, Emanuil Ungureanu a fost ales membru de onoare al mai multor instituții culturale: „ASTRA”, Societatea academică „România jună” din Viena, Societatea de istorie și arheologie din Timișoara, Societatea literară „Petru Maior” din Budapesta și multe altele.²²

Pentru a-i cinsti memoria, posteritatea i-a ridicat un frumos monument în apropierea centrului orașului Timișoara în anul 1931. Această inițiativă a pornit din partea doctorului Alexandru Marta, primpreședintele Curții de Apel din localitate, care, la 9 noiembrie 1929, adresa o scrisoare reprezentanților autorităților și ai diferitelor instituții locale cu invitația de a lua parte la „sedința de consfătuire” ce urma să aibă loc trei zile mai tîrziu la Muzeul Bănățean, cînd se „vor lua dispozițiuni pentru ridicarea unui monument public în Timișoara lui Emanuil Ungureanu”.²³ La data fixată a avut

¹ A văzut lumina zilei la 23 decembrie 1845 într-o familie de țărani din Satchinez, județul Timiș. În 1875 a fost primit în baroul avocaților din Timișoara. A încetat din viață la 25 martie 1929 în vîrstă de 83 de ani, (vezi: * * * — *In memoriam...*, Timișoara, Tipografia Universității, 1971, p. 59)

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Emanuil Ungureanu, *Din scrierile mele*. Idei și păreri, Arad, 1913, p. 34. Discurs de deschidere. Ținut în adunarea generală a despărțămîntului Timișorii al Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, în Buziaș, la 19 mai 1901. Publicat și în „Drapelul”, nr. 37 din 1901.

⁵ *Ibidem*, p. 22, articolul *Descentralizarea culturală*, apărut în „Tribuna”, nr. 2/1911.

⁶ *Ibidem*, p. 23.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Pentru construirea școlii române din Timișoara — cartierul Fabric, E. Ungureanu a contribuit cu 500 florini în anul 1895 (Arhivele Statului Timișoara, Fond E. Ungureanu, dos. 9, fila 2); într-o scrisoare din 30 aprilie/13 mai 1904, Vasile Goldiș îi mulțumea lui Ungureanu pentru suma de 1000 coroane trimisă pentru crearea unui fond pentru școala superioară de fete din Arad (*Ibidem*, fila 13); a sprijinit cu 1000 coroane fondul pentru înființarea unui alumeu (internat) român în Timișoara, în anii 1913—1914 și 1918 (*Ibidem*, filele 23—24) și exemplele pot continua. Cf. și *Date din activitatea lui Emanuil Ungureanu*, f.a., Timișoara, 1927, p. 20.

⁹ *In memoriam...*, p. 59. Printre acestea se numărau: Societatea de lectură Petru Maior, Societatea de lectură din Cluj, Societatea academică social-literară „ROMANIA JUNĂ”, ș.a.

¹⁰ *Ibidem*, cf. și *Date din activitatea lui E. Ungureanu*, p. 32.

¹¹ Fundațiunile „Emanuil Ungureanu”, „Mitra Ungureanu”, „Antoniu Mocioni”, ș.a. (cf. *Date...*, p. 21 și 30—31; cf. și „Analele Banatului”, Timișoara, Fascicola 9, an IV, Aprilie-Decembrie, 1931, p. 63—65).

¹² Cf. *Date...*, p. 30—31; Fundația a fost pusă sub administrația Diecezei ortodoxe române din Arad.

¹³ „Analele Banatului”, p. 51.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Format din: Coriolan Brediceanu, Andrei Ghidiu, Paul Rotariu, Gheorghe Popovici, E. Ungureanu, Ștefan Velovan ș.a. (Cf. „Analele Banatului”, p. 51—52).

¹⁶ „Analele Banatului”, p. 52.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 53. Vezi cîteva din cuvîntările ținute în lucrarea sa „Din scrierile mele. Idei și păreri”, pp. 65—III.

¹⁹ „Analele Banatului”, p. 42—43.

²⁰ *Ibidem*, p. 44.

²¹ *Ibidem*, p. 47.

²² *Ibidem*, p. 68. Vezi diplomele acordate de aceste instituții culturale în: Fondul „Emanuil Ungureanu” de la Arhivele Statului Timișoara, dos. 8/1894—1925, filele 1—7.

²³ A. S. Timișoara, fondul citat, dos. 42/1929—1931, cuprinzînd: Corespondența privind activitatea Comitetului de inițiativă și patronaj pentru ridicarea monumentului lui Emanuil Ungureanu, fila I. Cf. și „Analele Banatului”, p. 78.



loc ședința de constituire a Comitetului de inițiativă și patronaj pentru ridicarea monumentului la care au luat parte dr. Alexandru Marta, profesorul Ioan Petrovici, președintele Societății de istorie și arheologie din Timișoara, Ioachim Miloia — directorul Muzeului Bănățean, prof. Nicolae Ilieșu și alții.²⁴

Luind cuvîntul în fața celor prezenți, dr. Al. Marta arăta că „... în urma stăruințelor Comitetului Societății de istorie și arheologie din Timișoara, de a se ridica un monument public în oraș lui Emanuil Ungureanu, inițiativă pusă la cale și de cercul magistraților din Banat, a considerat necesară convocarea reprezentanților autorităților culturale, publice și civile din județul Timiș-Torontal, precum și a altor „frunțași români“ pentru a se constitui un Comitet de inițiativă și patronaj care să conducă activitatea de ridicare a unui monument închinat memoriei marelui dispărut”.²⁵ În continuare vorbitorul a relevat personalitatea „marelui român E. Ungureanu și activitatea desfășurată de acesta pe plan cultural, al educației naționale și în domeniul economic”.²⁶ Au fost înfățișate faptele sale, „... munca stăruitoare și lupta fără preget pentru ridicarea poporului...” propunîndu-se să se ridice „un monument falnic pe una din piețele publice ale orașului Timișoara, drept recunoștință ce datorăm marelui Ungureanu”.²⁷ În finalul discursului său, Alex. Marta a propus alcătuirea Comitetului și a cerut să fie luate măsuri pentru ridicarea monumentului.²⁸ Au fost aleși membrii comitetului, președinte fiind Gheorghe Domașneanu — primarul municipiului, vicepreședinti: dr. Patrichie Țiucra, col. Boboc și dr. Mihail Gropșianu, secretar — George Postelnicu, casier — prof. G. Drăghicescu.²⁹ Tot acum a fost prezentat bustul executat în bronz de sculptorul Gheorghe Groza, acceptat de cei prezenți.³⁰ Exprimîndu-și satisfacția de a fi fost ales ca membru, profesorul Victor Vălcovici, rectorul Școlii Politehnice din Timișoara, asigură Comitetul de tot sprijinul său: „Primesc ca o deosebită cinste calitatea de membru în Comitetul de inițiativă și patronaj pentru ridicarea unui monument public în Timișoara lui E. Ungureanu. Vă rog să binevoiți a exprima forului care m-a ales mulțumiri pentru această onoare și asigurarea că voi da tot concursul pentru realizarea scopului urmărit de acest comitet...”.³¹

Una din preocupările prioritare ale acestuia au fost, încă de la constituire, strîngerea fondurilor necesare ducerii la bun sfîrșit a acestei acțiuni. La 14 noiembrie 1929 acesta adresa o scrisoare celor care doreau să contribuie material la ridicarea monumentului, fiind evocată personalitatea ma-

relui luptător, a cărui figură era încă vie în memoria contemporanilor.³² Făcîndu-se referiri la activitatea desfășurată de acesta, în scrisoare se arăta: „... Toată viața și toată puterea sa de muncă... și-a consacrat-o numai binelui obștesc. A muncit fără preget și a luptat într-una pînă la moarte. Pe toate terenurile de activitate românească... Întemeietor a atîtor instituțiuni din Timișoara și Banat, culturale și economice, Emanuil Ungureanu a desfășurat o activitate națională din cele mai rodnice, fiind mereu în serviciul binelui obștesc. Pentru marile sale fapte și realizări de bunuri publice, se cuvine a-l înfățișa generațiilor eternizîndu-i chipul într-un monument turnat în bronz...”.³³ Tot în această scrisoare se făcea precizarea că inaugurarea urma să aibă loc la 25 martie 1930 în cadrul unor festivități publice.³⁴

Numărul instituțiilor și al persoanelor particulare care au donat sume bănești pentru realizarea acestei inițiative lăudabile a fost impresionant, constituind totodată și un cald omagiu adus personalității aceluia care în permanență a inițiat acțiuni menite să contribuie la culturalizarea masei, la dezvoltarea economică a românilor din Banat și la sprijinirea tineretului român de la sate și orașe prin crearea căminelor de ucenici și a orfelinatelor. Astfel, la 19 noiembrie 1929, banca Timișana, printre fondatorii căreia se număra și E. Ungureanu, se oferea să doneze marmora necesară pentru ridicarea monumentului.³⁵ La 23 noiembrie același an, Primăria municipiului Timișoara acorda un ajutor de 50 000 lei³⁶ și tot acum Camera de Comerț și Industrie aducea la cunoștința președintelui Comitetului că plătise suma de 20 000 lei³⁷ fondului pentru monument. La aceste sume se adăugau cele donate de: Căminele de ucenici nr. 1 (1453 lei)³⁸, nr. 3 (510 lei)³⁹ și Căminul de calfe nr. 1 (870 lei)⁴⁰ din Timișoara, precum și elevii Orfelinatului Comunal din oraș (250 lei).⁴¹

La 7 decembrie 1929 sculptorul Gheorghe Groza anunța că bustul lui Emanuil Ungureanu era finisat,⁴² fiind executat în bronz „1 1/2 mărime naturală, ridicat pe soclu”, avînd înălțime de 3,50 metri.⁴³ În ședința ținută cu acest prilej s-a hotărît și modul cum va fi construit monumentul. El urma să aibă formă elipsoidală și executat în marmură albă.⁴⁴ Tot acum s-a stabilit ca lucrarea să fie terminată la 10 martie anul următor⁴⁵, suma totală a cheltuielilor fiind apreciată la 200 000 lei.⁴⁶

Comitetul va fi confruntat însă cu numeroase greutăți, ceea ce va întîrzia cu un an inaugurarea monumentului. La 14 decembrie 1929, din motive de sănătate, președintele G. Domașneanu își anunța retragerea,⁴⁷ iar la 5 februarie 1930 sculptorul Groza a decedat subit⁴⁸, ducerea la bun sfîrșit a acestei frumoase inițiative fiind serios afectată. La 2 ianuarie 1930 se cerea Primăriei orașului Timișoara să aprobe amplasarea monumentului în partea nord-estică a Castelului Huniade⁴⁹ (azi Complexul Muzeal Timiș).

Pentru conducerea lucrărilor a fost alcătuită o Comisie tehnică formată din inginerul Victor Vlad și dr. Ioachim Miloia, directorul Muzeului Bănățean.⁵⁰ Această comisie a fost însărcinată să execute toate lucrările pentru ridicarea monumentului, precum și să supravegheze transportarea marmorei din cariera de la Vașcău.⁵¹

În ședința Comitetului, ținută la 15 aprilie 1930, s-a constatat că ritmul lucrărilor era împiedicat de ivirea unor situ-

²⁴ A. S. Timișoara, fondul citat, dos. 42/1929—1931, fila 2. Procesul verbal din ședința de constituire a comitetului...

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, fila 4; cf. și „Analele Banatului”, p. 79. Dăm aici și numele celorlalți membri ai comitetului: dr. Alexandru Marta, dr. Aurel Cosma, dr. Victor Vălcovici — rectorul Școlii Politehnice, dr. Liviu Cigăreanu — fost prefect al județului Timiș, prof. Ioan Petrovici, prof. Sabin Evuțian, Alexandrina Vidrighin, Ioan Oprea, fost președinte al Camerei de Comerț și Industrie, dr. Victor Mercea — decanul Baroului Avocaților, dr. Aurel Căndea, ing. Victor Vlad, dr. Ioachim Miloia, ing. Adam Cucu, dr. Iuliu Coste, dr. Antoniu Bogdan, dr. Ioan Boboșan dr. Lucian Georgevici, dr. Iuliu Ionescu. (Cf. „Analele Banatului”, p. 79).

³⁰ A. S. Timișoara, fondul citat, dos. 42/1929—1931, fila 4.

³¹ *Ibidem*, fila 6.

³² *Ibidem*, filele 8—9.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, fila 11.

³⁶ *Ibidem*, fila 12.

³⁷ *Ibidem*, fila 13.

³⁸ *Ibidem*, fila 14—15.

³⁹ *Ibidem*, fila 18.

⁴⁰ *Ibidem*, fila 20.

⁴¹ *Ibidem*, fila 21. Vezi lista completă în „Analele Banatului”, p. 80—82.

⁴² A. S. Timișoara, fondul citat, dos 42/1929—1931, fila 24.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, fila 25.

⁴⁵ *Ibidem*, fila 26.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, filele 33—34.

⁴⁸ *Ibidem*, fila 43.

⁴⁹ *Ibidem*, fila 35.

⁵⁰ *Ibidem*, fila 38; cf. și „Analele Banatului”, op. cit., p. 80.

⁵¹ A. S. Timișoara, fondul citat, dos. 42/1929—1931, fila 38.



ații neprevăzute, și, ca urmare, se dispunea: „1. efectuarea machetei monumentului; 2. obținerea grabnică a autorizației din partea Ministerului Cultelor și 3. terminarea lucrărilor de prelucrare și transport a marmorei.”⁵²

La 9 mai 1930 a fost aprobată cererea artistului sculptor Desideriu Novac din Timișoara de a executa macheta monumentului⁵³, iar, la 17 decembrie același an, noul președinte al Comitetului, dr. Patrachie Țiucra, cerea să fie urgentate lucrările pentru a se putea termina monumentul în primăvara anului următor.⁵⁴

Bustul în bronz a fost executat de Fabrica Rășcanu din București⁵⁵ și montat și asamblat de constructorul Petru Bittenbinder din Timișoara.⁵⁶

În ședința din 8 iunie 1931 dr. M. Gropșianu a propus ca, odată cu dezvelirea monumentului, să se editeze și o broșură comemorativă, cu aceasta fiind însărcinat dr. Ioachim Miloia.⁵⁷ S-a hotărât acum ca „Analele Banatului” din 1931 să fie editat ca număr festiv, pentru a cinsti memoria marelui dispărut, urmînd ca directorul Muzeului Bănățean și al acestei reviste să alcătuiască și un „scurt studiu despre viața și faptele marelui român Emanuel Ungureanu...”⁵⁸

La 22 iunie s-a hotărît ca inaugurarea monumentului să aibă loc șase zile mai târziu într-un cadru festiv fiind invitate „toate autoritățile locale, civile și militare, casele naționale din întreg județul Timiș-Torontal...”⁵⁹ Pentru că fuseseră și acuzații la adresa Comitetului referitoare la proasta administrare a fondurilor,⁶⁰ s-a luat dispoziția ca, după terminarea lucrărilor acestuia și încheierea activității sale, întreg dosarul referitor la ridicarea monumentului Ungureanu să fie predat spre păstrare municipiului Timișoara.⁶¹ În încheiere se aduceau mulțumiri tuturor celor care sprijiniseră material sau moral această acțiune.⁶²

La festivitate urmau să fie prezente autoritățile locale, reprezentanți ai justiției, administrației și ai diferitelor întreprinderi economice din oraș: Banca Națională Română, Camera de comerț s.a.; ai instituțiilor școlare: Politehnica, asociații profesionale, Asociațiile învățătorilor, medicilor, Cercul profesorilor; reprezentanți ai Ministerului Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale; ai asociațiilor culturale:

⁵² Ibidem, fila 46.

⁵³ Ibidem, fila 49.

⁵⁴ Ibidem, fila 51.

⁵⁵ Ibidem, fila 56.

⁵⁶ Ibidem, fila 65.

⁵⁷ Ibidem, fila 69.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Ibidem, fila 88 (nenumărată).

⁶⁰ Ibidem, fila 73 (nenum.); articol apărut în ziarul „Acțiunea” din 17 iunie 1931.

⁶¹ Ibidem, fila 88 (nenum.).

⁶² Ibidem, fila 95 (nenum.) — scrisoarea de mulțumire adresată de comitet sculptorului Ferdinand Gallas din Timișoara, care a contribuit, prin opinia sa competentă, la așezarea și ridicarea monumentului.

ASTRA, Cercul Academic, Liga Culturală și Asociația Culturală din Banat, Asociația corurilor din Banat, corul „Banatul”; deputați; reprezentanți ai presei: Universul, Dimineața, Curentul, Epoca, Vestul, Voința Banatului s.a. precum și reprezentanți ai diferitelor legații străine din Timișoara: Cehoslovacia, Franța, Belgia, Anglia s.a.⁶³

La 17 iulie 1931 s-a ținut ultima ședință a Comitetului⁶⁴ care își încheia astfel activitatea. În darea de seamă întocmită cu acest prilej se menționa efortul depus de toți membrii pentru finalizarea obiectivului propus, erau evidențiați toți aceia care contribuiseră la realizarea acestei frumoase inițiative.⁶⁵

La 28 iunie, cu prilejul dezvelirii monumentului, cei ce au luat cuvîntul au subliniat personalitatea lui Emanuel Ungureanu, contribuția lui la emanciparea culturală și economică a românilor bănățeni. În cuvîntarea sa, dr. Iuliu Coste, președintele Caselor Naționale din Timișoara și județul Timiș-Torontal, reliefa patriotismul ce a caracterizat personalitatea marelui dispărut: „Patriotismul înflăcărat al lui Emanuel Ungureanu ne-a învățat să ne încălzim inimile permanent și neîntreptat la focul sfînt al iubirii de neam și țară, pentru că acest foc trebuie ... să realizeze închegarea pe vecie a unității noastre sufletești.”⁶⁶ Se releva, în continuare, dragostea fierbinte față de țara sa și față de poporul din care făcea parte: „... tot ce a produs munca lui, a dăruit neamului său, căruia și-a închinat pînă la ultima clipă toată puterea vieții sale; și-a iubit Țara, cum și-a iubit viața însăși...”⁶⁷

La rîndul său, președintele Comitetului, Patrachie Țiucra, releva lupta neobosită dusă de E. Ungureanu pentru prosperitatea culturală și economică a românilor din Banat: „... Lucra din nobila ambiție de a se face cît mai folositor țării și neamului său, lucra cu rîvnă și devotament pentru ridicarea culturală și materială a poporului (...) Emanuel Ungureanu va trăi veșnic (...) în conștiința noastră românească, ca un model de adevărat patriot și adevărat român”⁶⁸

Referindu-se la semnificația istorică a monumentului ridicat acestui mare patriot român, directorul Muzeului Bănățean, dr. Ioachim Miloia, arăta că: „Socul bustului său (al lui E. Ungureanu) inaugurat în Timișoara, la umbra Castelului lui Iancu de Hunedoara, s-a înfipt adînc în solul saturat de fapte istorice iar prezența monumentului în conștiința românilor capătă valoare de simbol.”⁶⁹ Făcînd o analogie cu monumentul ridicat unei alte figuri proeminente a istoriei poporului român, generalul Ioan Dragalina, cel ce și-a jertfit viața în timpul primului război mondial pentru a apăra țara de invazia străină, vorbitorul sublinia faptul că cele „(...) două bronzuri au fost turnate ca să înfrunte veșnicia și să preamărească minunate calități de oameni și Români.”⁷⁰

Acest eveniment important ce a avut loc acum mai bine de o jumătate de secol în urmă a constituit un bun prilej pentru societatea românească interbelică de a aduce un pios omagiu uneia dintre personalitățile marcante ale trecutului istoric românesc. Monumentul, aflat într-un mic squar, din apropierea centrului Timișoarei, se alătură celor ridicate în aceeași perioadă în Banat, pentru a cinsti memoria altor figuri ilustre ale poporului român; cel al lui Mihai Eminescu de la Sinicolaul Mare⁷¹ și cel de la Becicherecu Mic⁷², închinat lui Dimitrie Țichindeal — fiind doar două din cele mai reprezentative.⁷³ Manifestarea omagială din 28 iunie 1931 se înscrie în rîndul acțiunilor culturale organizate de intelectualitatea bănățeană, în deceniile 3—4, avînd drept scop valorificarea moștenirii noastre culturale.

⁶³ Ibidem, filele 97—120 (nenumărate); tabel cuprinzînd 24 file dactilografiate.

⁶⁴ Ibidem, fila 130 (nenum.).

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ „Analele Banatului”, p. 75.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem, p. 77.

⁷⁰ Ibidem.

⁷¹ Vezi: Teodor Bucurescu — Eminescu în Banat. La Sinicolaul Mare, Periam, 1928.

⁷² Vezi articolul nostru Monumentul lui Dimitrie Țichindeal de la Becicherecu Mic, în „Revista Muzeelor și Monumentelor — Monumente istorice și de artă”, nr. 2/1985, p. 69—71.

⁷³ Mai amintim și monumentele ridicate la Bozovici lui Eftimie Murgu și cel de la Lugoj-gen. Ioan Dragalina.